

Targosz, Karolina / Brzozowski, Stanisław

Pobyty w Polsce prof. R. Hooykaasa

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 13/2, 502-504

1968

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

licki, A. Schmidt, S. Tomaszewski, wiceprzewodniczący CRZZ W. Tułodziecki, przewodniczący Prezydium MRN we Fromborku Cz. Wielisz, S. Wierbliński, J. Wieniewicz, prof. W. Zonn i wiceminister gospodarki komunalnej M. Zubelewicz.

Z DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN

SPOTKANIE Z RADZIECKIMI HISTORYKAMI NAUKI I TECHNIKI

W dniu 28 listopada 1967 r. odbyło się w Zakładzie Historii Nauki i Techniki PAN spotkanie kierownictwa tego zakładu i kierownictwa Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN z radzieckimi historykami nauki i techniki, którzy w poprzednich dniach brali udział w polsko-radzieckim sympozjum naukoznawczym w Katowicach¹. Na czele grupy radzieckiej stali: dyrektor i zastępca dyrektora Instytutu Historii Przyrodznawstwa i Techniki Akademii Nauk ZSRR, prof. B. M. Kiedrow i dr S. R. Mikullinski.

Spotkanie doprowadziło do skonkretyzowania ogólnych zasad współpracy historyków nauki i techniki obu krajów, które to zasady postawione były na poprzednim analogicznym spotkaniu po XI Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki². Postanowiono m.in. przygotować wspólne numery „Woprosów Istorii Jestiestwoznaniija i Tiechniki” oraz „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, które by się ukazały jednocześnie, zawierając artykuły i inne materiały przygotowane częściowo w ZSRR i częściowo w Polsce. Wyszukiwano poza tym dwa tematy, które mogłyby stać się przedmiotem wspólnych badań: rosyjskie i polskie prace naukowe w zakresie geologii w drugiej połowie XIX w. (zaprojektowano odbycie na ten temat sympozjum naukowego) oraz radziecko-polskie kontakty naukowe w okresie międzywojennym (punktem wyjścia tych badań byłyby materiały zebrane przez mgra J. Róźwiewicza i ogłoszone w nrze 4/1967 „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”). Niezależnie od tego postanowiono nadal współpracować w organizowaniu radziecko-polskich sympozjów naukoznawczych.

E. O.

POBYT W POLSCE PROF. R. HOOYKAASA

W dniach od 24 października do 2 listopada 1967 r. przebywał w Polsce na zaproszenie Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN dr Reijer Hooykaas, profesor historii nauki Wolnego Uniwersytetu (Vrije Universiteit) w Amsterdamie i uniwersytetu w Utrechcie. Po wizycie w 1958 r.¹ i po uczestnictwie w XI Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki — kiedy to prof. Hooykaas był jednym z referentów sympozjum poświęconego *Historycznemu rozwojowi problematyki metodologicznej wspólnej naukom przyrodniczym i społecznym*² — był to już trzeci pobyt wybitnego holenderskiego historyka nauki i przyjaciela naszego kraju³ w Polsce.

¹ Por. informację o tym sympozjum na s. 508 niniejszego numeru.

² Por. informację o tym spotkaniu w nrze 4/1965 „Kwartalnika”, s. 664.

³ Por. informację o tej wizycie w nrze 1/1959 „Kwartalnika”, s. 234.

² [Por. sprawozdanie z XI Kongresu w nrze 1—2/1966 „Kwartalnika”, s. 164; referat prof. Hooykaasa *Nature and History* został ogłoszony w t. 2 „Organonu” z 1965 r.]

³ Za zasługi w dziedzinie pogłębiania współpracy naukowej między Polską a Holandią prof. Hooykaas został w 1966 r. odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski; por. informację w nrze 1—2/1966 „Kwartalnika” s. 190.

Prof. Hooykaas odwiedził w 1967 r. kilka ośrodków naukowych, odnawiając dawne kontakty z polskimi historykami nauki i nawiązując nowe.

W Warszawie w części naukowej posiedzenia Rady Naukowej Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN wygłosił on referat *Cele i metody historiografii nauki*⁴ oraz przeprowadził rozmowy na temat rozszerzenia współpracy naukowej polsko-holenderskiej w Departamencie Współpracy Kulturalnej i Naukowej z Zagranicą Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz w Sekretariacie Naukowym PAN.

W Gdańsku gość holenderski zapoznał się przede wszystkim ze zbiorami Biblioteki Gdańskiej PAN, a w Jędrzejowie — z Państwowym Muzeum im. Przyppkowskich. Szczególnie bogaty był program czterodniowego pobytu prof. Hooykaasa w Krakowie. Zwiedził on tu m.in. Muzeum Farmacji Akademii Medycznej, odbył wiele spotkań naukowych i wygłosił dwa referaty⁵.

W dniu 30 X prof. Hooykaas — piastujący także godność wiceprezesa Międzynarodowej Unii Geologicznej — wygłosił w Polskim Towarzystwie Geologicznym odczyt *Naukowy charakter wczesnego okresu katastrofizmu i jego powiązania z aktualizmem i uniformitarianizmem*. Zebraniu, w którym wzięło udział 30 osób przewodniczył prezes Towarzystwa, prof. H. Świdziński; w ożywionej dyskusji zabierali głos m.in. prof. prof. A. Gaweł, M. Książkiewicz, K. Maślankiewicz, dr S. Czarniecki i dr R. Unrug.

W dniu następnym odbyło się zebranie Pracowni Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN w Krakowie z udziałem 25 pracowników i gości, pod przewodnictwem prof. K. Opalka; prof. R. Hooykaas wygłosił na tym zebraniu prelekcję *Stare i nowe w nauce odrodzenia*.

Analizując sytuację na terenie nauk ścisłych, autor doszedł do paradoksalnego z perspektywy historycznej sformułowania, że humaniści reprezentanci renesansu deklarowali się jako zwolennicy „starej” — bo antycznej — wiedzy i że w ich oczach scholastycy, przedstawiciele średniowiecza byli uosobieniem kierunków „nowych”. Zrywając z bezpośrednio ich poprzedzającym nurtem myśli scholastycznej, humaniści stawiali sobie za cel odtworzenie naukowego dorobku uczonych starożytnych poprzez filologiczną pracę nad zachowanymi tekstami i ustalenie ich najbardziej czystej, pierwotnej postaci. Powaga autorytetów antycznych była tak przemożna, że humaniści ograniczali się niemal jedynie do interpretowania tekstów i w we własnych pracach uważali za konieczną absolutną zgodność z opiniami starożytnych. Tak np. w dziedzinie medycyny niezgodności między opisami starożytnych a obserwowaną strukturą anatomiczną człowieka skłonni byli poczytywać za błędy w zachowanych tekstach Galena lub wręcz mniemać, że od czasów starożytności budowa człowieka uległa zmianie. Tak w dziedzinie botaniki przedstawiane w rysunkach rośliny miały być nie tyle zgodne z naturą co z opisami starożytnych uczonych, Pliniusza, Dioskuridesa. Kopernik rozpoczął opracowywanie swej teorii heliocentrycznej, gdy znalazł jej precedensy w nauce greckiej (Pitagorejczycy, Arystarch z Samos).

Toteż często zasługą nie-uczonych tych czasów było dokonanie odkryć, uzupełniających wiedzę starożytnych, a nieraz zaprzeczających ich ustaleniom i prostujących je. Epoka wielkich odkryć geograficznych przyniosła np. wbrew opiniom starożytnych stwierdzenie, że strefa równikowa jest zamieszkała. Żeglarze przynieśli zza oceanu informacje o roślinach i zwierzętach nie znanych starożytnym. Mimo prób obrony ich autorytetu szerzyć się zaczęły poglądy o ich ignorancji i omylności. Obok obserwatorów zjawisk lepiej i szerzej poznanego świata, do ustalenia prawdziwych nowości przyczynili się ludzie-praktycy, technicy, inżynierowie. Z podłoża

⁴ Por. informację o tym posiedzeniu Rady Naukowej w nrze 1/1968 „Kwartalnika”, s. 219. Tekst referatu prof. Hooykaasa będzie ogłoszony w „Organonie”.

⁵ Również teksty tych referatów zostaną opublikowane w „Organonie”; z tego względu podajemy tutaj główne tezy jedynie tego z nich, po którym wywiązała się szczególnie interesująca dyskusja.

narastających obserwacji i eksperymentów „nowa” nauka zrodziła się prawdziwie dopiero na początku XVII w.

Po referacie wywiązała się ożywiona dyskusja, dotycząca też autora oraz poruszająca pokrewne zagadnienie, wykraczające poza ramy referatu. Prof. K. Maślankiewicz stanął na stanowisku, że również wśród humanistów istnieli uczeni zdający sobie sprawę z wagi obserwacji i eksperymentu oraz posługujący się nimi jako narzędziem badawczym. Tezę tę zilustrował na przykładzie Georgiusa Agricollii, którego dzieło *De re metallica*, powiązane jak najściślej z ówczesną techniką, zawiera opisy metod pozytywnie ocenianych nawet z punktu widzenia dzisiejszej technologii. Sprawę skomplikowanego stosunku między powagą autorytetów starożytnych a samorzutnym rozwojem wiedzy praktycznej omówili: prof. E. Rybka w dziedzinie renesansowej astronomii, doc. M. Radwan w dziedzinie geologii, a dr S. Brzozowski w zakresie wiedzy rolniczej. Prof. P. Rybicki wysunął trzeci czynnik charakterystyczny dla nauki renesansu — obok autorytetu antyku oraz bezpośredniej obserwacji i eksperymentu — ludzki rozum, będący elementem pośrednim między dwoma poprzednimi i bardzo istotnym. Dr Bezwiński dorzucił czwarty — praktyczne potrzeby życia, decydujące o rozwoju nauki i jej kierunkach. Prof. Rybicki przeanalizował również wpływy antyczne na terenie renesansowych nauk społecznych w renesansie, stwierdzając, że posiadały one podwójny charakter: faktyczny oraz metodologiczny. Ten drugi aspekt uznał za niezwykle doniosły i twórczy, wskazując, że w sensie metodologicznym np. z Arystotelesa wyrosli nawet jego opozycjoniści w nowożytnych naukach społecznych i twórcy nowych koncepcji w tej dziedzinie — Machiavelli, Frycz Modrzewski, Bodin. Rozważania również z terenu nauk społecznych — z dziedziny prawa — w epoce późniejszej, bo w oświeceniu, na temat podstawowych czynników kształtujących oblicze nauki dorzucił prof. K. Opalek. Na temat płynności granic między naukami ścisłymi i społecznymi głos zabrali prof. Rybicki i prof. Maślankiewicz. Prof. I. Dąbbska zapytała autora referatu o ślady oddziaływania starożytnej filozofii sceptycznej w renesansie.

Na zakończenie prof. Hooykaas, raz jeszcze podkreślając, że terenem jego rozważań były jedynie nauki ścisłe, odpowiedział na pytania i poruszone kwestie.

Karolina Targosz, Stanisław Brzozowski.

REFERAT PROF. KUZNIECOWA O ZWIĄZKACH FIZYKI I GOSPODARKI

W dniu 8 marca 1968 r. Zakład Historii Nauki i Techniki PAN zorganizował posiedzenie naukowe, na którym referat *Fizyka a gospodarka* wygłosił prof. Boris Kuzniecowa, przybyły z Moskwy na 10-dniowy pobyt w Polsce na zaproszenie Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Prof. Kuzniecowa jest przewodniczącym Komitetu Einsteińskiego Sekcji Historii Nauki Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki, autorem kilku prac o Einsteinie¹, a także wielu innych prac z zakresu historii fizyki².

W referacie prof. Kuzniecowa przedstawił główne idee wydanej przez Akademię Nauk ZSRR rozprawy *Fizyka i ekonomika* (Moskwa 1967). Według prof. Kuz-

¹ W polskim przekładzie Biblioteka „Problemów” wydała książkę B. G. Kuzniecowa *Albert Einstein* (Warszawa 1966, por. w nrze 3—4/1964 „Kwartalnika”, s. 410 notatkę o rosyjskim oryginale tej pracy). W „Organonie” (1965, t. 2) ukazał się (w języku francuskim) referat prof. Kuzniecowa *Einstein et Bohr*, przygotowany na poświęcone dziełu Einsteina sympozjum odbyte w 1965 r. w Warszawie podczas XI Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki.

² Por. m.in. w nrze 3/1965 „Kwartalnika” (s. 362) recenzję z monografii B. G. Kuzniecowa o Galileuszu.